

KRISTÓ GYULA

Anonymus a 9. századi Kárpát-medence bolgár fejedelmeiről

Az elmúlt évtizedek délkelet-európai történetírásában a magyar Anonymus *Gesta Hungarorum* című munkája rendkívüli módon felértékelődött. A román történetírás ezzel a forrással kívánta igazolni a román etnikum 9. századi jelenlétét a Kárpát-medencében (Erdélyben),¹ illetve a bolgár történetírás ezt használta fel annak bizonyítására, hogy a bolgárok a 9. században ebben a térségben igen jelentős befolyásra tettek szert.² Ennek alapvetően a források rendkívül gyér száma az oka, ugyanakkor sokáig (elvéve még ma is) politikai érdekek játszottak (játsszanak) szerepet abban, hogy a mai délkelet-európai nemzeteket alkotó népek számára tudásaik minél dicsőbb múltat rajzoljanak meg. Szükséges hangsúlyozni, hogy a bolgár uralmat a Kárpát-medence egy része felett Anonymustól független, egykorú forrás is bizonyítja,³ ugyanakkor a románok itteni jelenlétének feltételezésére Anonymuson kívül további kútfő nem áll rendelkezésre.⁴ Ebből következik, hogy amíg a román történetírás egyetlen más forrásban sem előforduló, utóbb megkonstruált tant kíván Anonymusszal igazoltatni (a dákoromán kontinuitás elméletét), addig a bolgár történetírás egy valós tény (a 9. századi kárpát-medencei bolgár jelenlétet és érdekeltiséget) próbál Anonymus révén jobban, mélyebben megvilágítani. A teher, amelyet Anonymusra raknak, nem egyenlő súlyú tehát, de a teher nagyságától független az a kérdés, hogy egyáltalán terhelhető-e Anonymus. Más szavakkal: van-e bármiféle lehetőség annak pusztá

---

¹ ȘTEFAN PASCU: Voievodatul Transilvaniei. I.² Cluj 1972. 66–92.; ADRIAN BEJAN: Banatul în secolle IV–XII. Timișoara 1995. 104–112.

² ST. LISCHÉV: Zur Frage über die Lage der Stadtgemeinden in den Feudalstaaten der Balkanhalbinsel (X–XV. Jh.) Études Historiques 3 (1966) 95–109.; HRISTO DIMITROV: B'lgaroungarski otnošeniya prez srednovekovieto. Sofija 1998. 44–70.

³ Annales Fuldenses. Recognovit Fridericus Kurze. Scriptores rerum Germanicarum in usum scholarum. Hannoverae 1891. 122.; I. még DJULA KRISTÓ: K voprosu o bolgarskom vladycestve na Al'fel'de v 9 v. In: Dokladi. 6. B'lgarskite zemi v drevnostta. B'lgarija prez srednovekovieto. Vtori mezhdunaroden kongress po b'lgaristika. Sofija 1987. 265–272.; KRISTÓ GYULA: A 10. századi Erdély politikai történetéhez. Századok 122 (1988) 30–33.

⁴ KRISTÓ GYULA: Rómaiak és vlachok Nyesztornál és Anonymusnál. Századok 112 (1978) 623–661.

feltételezésére, hogy az 1210 táján regényes gestát⁵ író Anonymusnak reális ismeretei voltak a 9. századi Kárpát-medencéről? Mivel Anonymusnak több mint 300 évvel korábbi eseményekre kellett volna emlékeznie, eleve nem számolhatunk azzal, hogy memóriája (vagy akár az ott élő népek kollektív emlékezete) segítségével volt. Maradna tehát annak feltételezése, hogy korabeli (9., esetleg 10. századi) hiteles, de elveszett forrásokat használt volna. Mivel a kutatás frissen összegezte az Anonymus latin nyelvű írott kútforraire vonatkozó eddigi ismereteket,⁶ könnyűszerrel megállapítható: ilyen írásos források Anonymusnak nem álltak rendelkezésére. Az általános megfontolások szintjén tehát bizony kimondható: rossz nyomon halad az, aki a 9. századi Kárpát-medence történetét Anonymus alapján akarja felvázolni, a *Gesta Hungarorum* erre teljességgel alkalmatlan.

Ezt a konkrét vizsgálódások tökéletesen megerősítik. Az egykorú forrásokban a kárpát-medencei térséggel határos területeken előforduló több tucat személyiség közül Anonymus egyet sem ismer, pedig olyanokról van szó, mint Arnulf császár, Bölcs Leó császár, Simeon cár, Szvatopluk fejedelem, Liutpold herceg, Braszlav herceg, Theotmar érsek stb., akiknek valamilyen módon közük volt az Anonymus által elbeszélt magyar honfoglaláshoz, illetve annak közvetlen előzményeihez és következményeihez.⁷ Anonymus azonban nem csupán a neveket nem ismeri, hanem azokat a konkrét történelmi körülményeket sem, amelyek a 895–900. évi magyar honfoglaláshoz elvezettek (bolgár–bizánci háború, besenyő–bolgár szövetség stb.),⁸ így a 9–10. század fordulója Közép-Európájának valóságos viszonyait illetően aligha tekinthető jól informátnak, s még kevésbé várható el tőle, hogy a 895 előtti évtizedekről bármiféle hiteles *külpolitikai* információt megőrizhetett volna. Ezen a ponton kell nyomatékosan hangoztatnom egy roppant fontos körülményt. Anonymus (bár nevét nem ismerjük) magyar ember volt. Erre mutat, hogy egész gestája magyar öntudattól duzzad, a magyar régmúltról szól, ennek kapcsán tett említést a "mi énekmundóinkról" (*nostri*

---

⁵ KRISTÓ GYULA: Szempontok Anonymus gestájának megítéléséhez. *Acta Universitatis Szegediensis de Attila József nominatae. Acta Historica* 66 (1979) 45–59. (Ez utóbbi két munkám együtt olvasható az alábbi kötetben: KRISTÓ GYULA: *Tanulmányok az Árpád-korról*. Bp. 1983. 132–190., 498–511., 369–392., 575–579.)

⁶ THOROCZKAY GÁBOR: Anonymus latin nyelvű forrásai. *Historiográfiai áttekintés. Turul* 72 (1999) 108–117.

⁷ GYÖRFFY GYÖRGY: Bevezető. In: Anonymus *Gesta Hungarorum*. Hasonmás kiadás. Bp. 1975. 17.

⁸ GYULA KRISTÓ: *Hungarian History in the Ninth Century*. Szeged 1995. 175–203.

ioculatores),⁹ magyar közszót használt latin nyelvű munkájában, magyarul ragozott tulajdonnevet stb. Nos, Anonymusnak – leszámítva néhány emlékezetforgácsot, amely munkájában többnyire már eredeti értelmét veszítve szerepel – a 9–10. századi magyar történelemről rendkívül hiányos és téves képe volt. A kutatás világosan kimutatta: a gesta a magyar történelem 900 körüli időszaka vonatkozásában, vagyis éppen azon a téren, ahol a magyar Anonymusnak a leginkább lehettek ismeretei, történeti forrásként gyakorlatilag használhatatlan.¹⁰ Ha pedig saját népe 300 évvel korábbi históriáját illetően alapvetően tájékozatlan, miként lehetne perdöntő forrás a magyarok szomszédaira nézve, akikről éppen csak érintőlegesen emlékezett meg, nem is önálló tárgyalásban, nem is a központba állítva őket, hanem csakis a magyarokkal kapcsolatban. A román, a bolgár (más pontokon az orosz) történetírás¹¹ elmulasztotta Anonymus munkájának beható vizsgálatát. Mivel a gesta tárgya a magyar történelem, a gestáról a román, a bolgár, az orosz stb. történetírásnak nem lehet úgy szólnia, hogy figyelmen kívül hagyja az anonymusi mű egészére és részleteire vonatkozó, a magyar történetírás által megállapított eredményeket, és nem tehet úgy, hogy bővebb szövegekörnyezetéből kiemelt részleteket módszeres vizsgálat nélkül hitelesnek minősít pusztán azon az alapon, hogy ami írásba került, az csakis hiteles lehet, s ahol ráadásul még érzelmi tényező is a hitelesség kinyilvánítására sarkall, nevezetesen a román, a bolgár nép múltja egy szeletének Anonymusnál olvasható kedvező beállítására. A román történetírás igen régóta használta, és szinte „nemzeti” forrássá tette Anonymust,¹² mert csak itt lelt írott forrásban annak nyomára, hogy állítólag már a magyar honfoglaláskor Erdélyben „Gelou, valamiféle vlach uralkodott”.¹³ A bolgár történetírásban viszont csak legújabbán támad reneszánsza Anonymusnak,

---

⁹ Die Gesta Hungarorum des anonymen Notars. Die älteste Darstellung der ungarischen Geschichte. Unter Mitarbeit von LÁSZLÓ VESZPRÉMY herausgegeben von GABRIEL SILAGI. Ungarns Geschichtsschreiber. 4. Sigmaringen 1991. 74. (Anonymus legújabb magyar fordítását l. VESZPRÉMY LÁSZLÓ tollából: Anonymus, A magyarok cselekedetei. Kézai Simon, A magyarok cselekedetei. Millenniumi magyar történelem. Források. Bp. 1999. 9–49.)

¹⁰ GY. GYÖRFFY: Abfassungszeit, Autorschaft und Glaubwürdigkeit der Gesta Hungarorum des anonymen Notars. Acta Antiqua Academiae Scientiarum Hungaricae 20 (1972) 209–229.; GYULA KRISTÓ: Die Arpadendynastie. Die Geschichte Ungarns von 895 bis 1301. Bp. 1993. 183–184.

¹¹ V. D. KOROLJUK: Slavjane, vlahi, rimljane i rimske pastuhi vengerskogo "Anonima". In: Jugovostočnaja Evropa v srednic veka. I. Kisinov 1972. 144–159.; l. még V. P. ŠUŠARIN: Russko-vengerskie otnošenija v IX. v. In: Meždunarodnye svjazy Rossii do XVII. v. Moskva 1961. 131–180.

¹² L. pl. N. STOICESCU–I. HURDUBEȚIU: Continuitatea Daco-Romanilor în istoriografia română și străină. București 1984. 174–181.

¹³ A 9. jegyzetben i. m. 74.

akit hitelesnek tekintenek, s tudósítása alapján számolnak azzal, hogy a Kárpát-medence nagy területein a magyar honfoglalás előtt szláv, bolgár és avar népesség élt Salanus, Glad és Menumorout hatalma alatt, akiket a bolgár uralkodó nevezett ki, és így azok a bolgár uralkodó alattvalói voltak.¹⁴ Az alábbiakban erre a kérdéskörre szorítkozva fejtem ki véleményemet, és nem térek ki a bolgárok általános szerepére Anonymus munkájában, amivel pedig a magyar történettudomány ismételtelen foglalkozott.¹⁵

A magyar kutatás már régen rámutatott arra, hogy Anonymus a magyarokkal szemben ellenséges vezérek népi hovatarozását a 12–13. század fordulója Magyarországot körülvevő etnikai-politikai viszonyok alapján határozta meg.¹⁶ Az azóta elvégzett vizsgálatok ezt mindenben megerősítették.¹⁷ Magyarország akkor, amikor Anonymus a gestáját írta, északnyugat felől a csehekkel, illetve – a Morvaországot is magában foglaló – Csehországgal volt határos, ennek megfelelően szerepel Anonymusnál Magyarország északnyugati területén (bent a Kárpát-medencében!) Zubur, akiről afféle információkat kapunk, hogy „a cseh fejedelem kegyéből” lett nyitrai fejedelem, népei szlávok és csehek voltak, és a magyaroknak a csehek segítségével próbált meg ellenállni.¹⁸ Zubur soha nem létezett figura, akit a Nyitra melletti Zobor hegy nevéből Anonymus keltett életre.¹⁹ Kitalált voltára utal az is, hogy csehekről szólni a 895 előtti időben mind a Kárpát-medence északnyugati részén, mind az azzal nyugatról közvetlenül határos területeken anakronizmus. Ugyancsak e módon lehet magyarázni Anonymus egy másik kortévesztését, azt, hogy a magyar honfoglalás idején szerinte a Kárpát-medence nyugati részét rómaiak tartották fennhatóságuk alatt. Anonymus leírása szerint e rómaiak védték Veszprém várát, s amikor a várostrom a magyarok javára látszott

---

¹⁴ HRISTO DIMITROV: a 2. jegyzetben i. m. 47–53.

¹⁵ ECKHARDT SÁNDOR: Anonymus dölyfös bolgárjai. *Magyar Nyelv* 56 (1960) 248–250.; GYULA MORAVCSIK: Der ungarische Anonymus über die Bulgaren und Griechen. *Revue des Études Sud-Est Européennes* 7 (1969) 167–174.; BENKŐ LORÁND: Ómagyar szólás nyomai Anonymusnál. *Magyar Nyelv* 92 (1996) 188–189.; l. még ISTVÁN KAPITÁNYFFY: Der ungarische Anonymus und Byzanz. In: *Byzance et ses voisins. Mélanges à la mémoire de Gyula Moravcsik à l'occasion du centième anniversaire de sa naissance. Rédigé par THÉRÈSE OLAJOS. Acta Universitatis de Attila József nominatae. Opuscula Byzantina. IX. Szeged 1994. 69–76.*

¹⁶ DEÉR JÓZSEF: A románság eredetének kérdése a középkori magyar történetírásban. In: *Magyarok és románok. Szerk. DEÉR JÓZSEF–GÁLDI LÁSZLÓ. Bp. 1943. 94–110.*

¹⁷ KRISTÓ GYULA: a 4. jegyzetben i. m. 656.

¹⁸ A 9. jegyzetben i. m. 88., 90.

¹⁹ BENKŐ LORÁND: *Név és történelem. Tanulmányok az Árpád-korról. Bp. 1998. 16–17.*

eldőlni, a rómaiak feladták az erősséget, és „életüket mentve a németek földjére igyekeztek”.²⁰ Ezek a rómaiak úgy kerültek bele Anonymus gestájába, hogy Magyarország 1210 táján nyugat felől a Német-római Császársággal volt határos, s ennek alattvalóit nevezték rómaiaknak, amint ezt a „rómaiak császára” (*imperator Romanorum*) kifejezés mutatja. A gestaíró tévedése nyilvánvaló, hiszen a magyar honfoglalás idején a Német-római Császárság még nem létezett.²¹ Mielőtt a bolgár fejedelmekre térnék, annak igazolására, hogy Anonymus Zuburral és a rómaiakkal kapcsolatos eljárása nem egyedi eset, hanem általánosnak mondható, azaz munkamódszerére, írói eljárására vet fényt, megemlítem Gelou példáját, akivel a honfoglaló magyaroknak a *Gesta Hungarorum* szerint Erdély birtoklásáért kellett harcolniuk. Az 1210 körüli Magyarország délkeleti határai mentén – a délről észak felé tartó, transzhumáló (vándorló) életmódot folytató – románok (vlachok) éltek, ezért helyezte be Anonymus a Kárpát-medence keleti felébe, az Erdélyi-medencébe a vlachokat, és ugyancsak helynévből, a Kolozsvártól nyugatra eső Gyalu település (1246-ban Golou alakban szerepel, ma Gilău Romániában) nevéből keltette életre Gelou vezért.²²

Mindezek ismeretében eleve feltételezhető, hogy az Anonymusnál a 9. század végén szerepeltetett bolgár fejedelmek sem hiteles történeti személyiségek, hanem Anonymus fantáziájának termékei. A részletes vizsgálatok ezt teljesen megerősítik. Közülük Anonymus a legtöbbet Salanusszal foglalkozik, fennhatósága alá igen kiterjedt területet rajzol a Kárpát-medence középső részén. Mint írta: „A Tisza és Duna közti területet fel az orosz és lengyel határig Bulgária fejedelme, Salanus fejedelem őse, a Nagy Keanus foglalta el, és szlávokkal és bolgárokkal népesítette be”. Anonymus szerint a honfoglaló magyarok követői a Tisza menti Alpár várában találták meg Salanus fejedelmet, aki utóbb a gestában mint titeli fejedelem fordul elő, aminek az a magyarázata, hogy Salanus Titelben tartotta udvarát. A magyarok ellen – akik Titelig nyomultak előre, onnan pedig Zoloncman révjéig haladtak – Salanus a görög császár és a bolgár fejedelem segítségét élvezte.²³ Legfrissebben két vonatkozásban is halálos sebet kapott az a vélekedés, amely hitelt adott a gestaíró ezen tudósításának. Egyrészt a Tiszaalpáron elvégzett régészeti ásatás arra hívta fel a figyelmet, hogy a 12. századnál korábbi leletek

---

²⁰ A 9. jegyzetben i. m. 112.

²¹ KRISTÓ GYULA: a 4. jegyzetben i. m. 632.

²² INOKAI TÓTH ZOLTÁN: Tuhutum és Gelou. Hagyomány és történeti hitelesség Anonymus művében. Századok 79–80 (1945–1946) 57., 84.; BENKŐ LORÁND: a 19. jegyzetben i. m. 21.

²³ A 9. jegyzetben i. m. 52., 62., 66., 92., 98.

nem fordultak elő az alpári vár területén, a sánc földjében sem, vagyis 895-ben nem lehetett vár Alpáron. De még az 1075. évi garamszentbenedeki oklevél sem említett várat Alpáron, pedig alaposan körülírta a település határait.²⁴ Másrészt Benkő Loránd azt mutatta ki, hogy Salanus – magyarul: Szalán – neve a gestában lejegyzett Zoloncaman (magyarul Szalánkemén, ma Slankamen Jugoszláviában) helynév első tagjából alakult a latin *-us* végződéssel ellátva. Benkő szerint a Szalánkemén név első tagját (Szalán) Anonymus személynévi előtagnak vélte. E feltevést az emeli a bizonyosság szintjére, hogy Anonymus igen kedvelt, sorozatosan gyakorolt eljárásával találkozunk itt, azzal, hogy a gestaíró "kitalált honfoglalás kori személyeit olyan helynévről nevezi el, amely a kérdéses személy cselekményének vidékére esik".²⁵ Anonymus szerint a magyarok Zuburt a róla elnevezett Zobor hegyén akasztották fel, Gelout a Kapos folyónál ölték meg, vagyis ott, ahol Gyalu található. Anonymus ezen sajátos eljárása nyomatékosan arra hívja fel a figyelmet, hogy a gestaíró csakis a munka egészének és a szerző munkamódszerének ismeretében szabad nyilatkozni. Salanustól eltérően kell megítélni az Anonymus által Salanus ősenek megtett Nagy Keanus nevét. Őt egészen biztosan nem helynévből keltette életre a gestaíró. Mivel Salanus kitalált személy, reálisan nem gondolhatunk arra, hogy fiktív személynek valóságos őse lett volna. Szóba sem jöhet, hogy Nagy Keanust akár Krum, akár Omurtag 9. század első felében élt bolgár uralkodókkal azonosíthassuk, hiszen ehhez azt kellene feltennünk, hogy Anonymus a Keanus nevet hiteles 9. századi írott forrásból merítette volna, de ilyenről nem számolhatunk. A kutatás arra mutatott rá, hogy a Keanus alakjában Anonymus annak a bolgár származású Keánnak az emlékét őrizte meg, aki mind Géza magyar nagyfejedelemmel, mind Szent István magyar királlyal szembeszállt. Róla akár magyarországi írott forrásban olvashatott, de történetét 1210 táján akár szájhagyomány útján is megismerhette. A nyelvészetileg jól tájékozott Anonymus pontosan tudhatta, hogy a Kean(us) név egy bolgár-török *kagan* méltóságjelölő származéka, így bizton szerepeltethette Keanust a Kárpát-medence déli részén a magyarok ellenfelévé megtett Salanus fejedelem bolgár őseként.²⁶

---

²⁴ BÓNA ISTVÁN: Az Árpádok korai várai. Debrecen 1998. 2 47.

²⁵ BENKŐ LORÁND: Mi a helyzet Zalán vezér neve és személye körül? Magyar Nyelv 91 (1995) 402–411.

²⁶ GYULA KRISTÓ: Les Kean dans le bassin carpatique. In: Szegedi bolgarisztika – Szegedskata b'lgaristika. Hungaro-Bulgarica. V. Szeged 1994. 11–24.

Glad és Menumorout fejedelmeket a bolgáron kívül a román történetírás is magáénak vallja, azon a – cseppet sem történeti elvet érvényesítő – alapon, hogy Anonymus által kikövetkeztethető, illetve megadott központjuk a *mai* (1918 óta létező) Románia területére esik.²⁷ Glad fejedelemtől azt közölte Anonymus, hogy a Maros és a Duna közti területet Vidin várából kiindulva kun segítséggel foglalta el. A honfoglaló magyarok a kun, bolgár és vlach csapatokkal felvonuló Gladot a Temes folyó mentén győzték le. Glad leszármazottja volt a *Gesta Hungarorum* szerint Ajtony, aki Szent István király hadvezérével szemben csatát és életét vesztette.²⁸ Glad alakjában Anonymus voltaképpen Ajtonyt rajzolta meg, csak százvalahány évvel korábbi időre helyezte. Ajtony uralmi területe feküdt a Maros (Körös) és az Al-Duna közti területen, ő volt az, aki Vidinben vette fel a kereszténységet. Ugyanakkor vaskos tévedése a gestaírónak Ajtonyt bolgár eredetűnek megtenni, amikor tudjuk, hogy a hét magyar törzsfő egyike volt.²⁹ Ugyancsak anakronizmus 895 táján kun, bolgár és vlach csapatokat említeni, amikor ez az etnikai összetétel csak a 12. század végén, a második bolgár cárságban jelent meg.³⁰ (A magyar honfoglalás idején a kunok még Ázsiában éltek, a vlachok pedig a Balkán-félsziget déli részén.) Glad fejedelem Anonymusnál való szereplésének az adja magyaroztatását, hogy a Temes folyó mellett; a Glad által birtokoltként leírt terület közepén állt a középkorban Galad (ma Ghilad Romániában) település, amelynek nevéből a gestaíró életre keltette a bolgár fejedelem alakját.³¹

Menumorout Anonymus szerint bihari (ma Biharea Romániában) fejedelem volt, balkáni kapcsolatait a gestaíró azzal érzékeltette, hogy a honfoglaló magyarok sikerei láttán a fejedelem Görögország felé akart távozni, illetve „bolgár szívvel kevélyen” viselkedett. Ugyanakkor Anonymus Menumorout alattvalóit kazároknak tette meg. Szerinte a magyarok azért hívták Menumoroutnak, „mert számos ágyasa volt”. Menumorout nagyapját a gestaíró Moroutnak nevezte.³² A rendkívül vegyes, önmagának is ellentmondó minősítésekkel Anonymus világos tanúbizonyságát adta annak, hogy Menumoroutban sem kereshetünk valóságos történeti személyt. Bihar megyében két olyan középkori települést is ismerünk

²⁷ ȘTEFAN PASCU: az I. jegyzetben i. m. 28–32.

²⁸ A 9. jegyzetben i. m. 52., 102., 104.

²⁹ GY. KRISTÓ: Ajtony and Vidin. In: *Turkic-Bulgarian-Hungarian Relations (VIth-XIth Centuries)*. *Studia Turco-Hungarica*. V. Bp. 1981. 129–135.

³⁰ KRISTÓ GYULA: az 5. jegyzetben i. m. 46.

³¹ BENKŐ LORÁND: a 19. jegyzetben i. m. 18.

³² A 9. jegyzetben i. m. 52., 66., 78., 116., 118.

(Marouch, Marouthlaka), amelyek nevéből Anonymus életre kelthette Morout alakját.³³ Mivel azonban a magyar nyelvben a morva népet a középkorban *marót* (*moroust*) néven nevezték, nem szabad elzárkózni attól a lehetőségtől, hogy Morout nevében a morva népnév nyert megörökítést.³⁴ Ha ez tekinthető a valóságnak, a zavar még tovább növekszik, hiszen a balkáni kapcsolatokkal rendelkező fejedelem neve morvát jelent, népei pedig kazárok. A Menumorout név második tagja (-morout) vagy bihari helynevet őriz, vagy a morva népnévet. Bár előtagjáról (Menu-) felmerült, hogy egy 'nagy' jelentésű török szó lenne, s így Menumorout neve nagymorvát jelentene,³⁵ ebben a vonatkozásban Anonymusnak kell hinnünk, hiszen a nevet ő alkotta. Nos, a gestaíró szerint Menumorout neve azzal van kapcsolatban, hogy számos ágyast tartott. Mivel a magyar nyelvben a *mén* szó hím lovat, azaz csődört jelent, a Menu- előtag a név viselőjének férfiasságával van kapcsolatban. Ezzel Anonymus maga vallott arról, hogy mily sokféle módon, mennyi leleménnyel alkotta meg a honfoglaló magyarok ellenfeleit. Erre pedig azért kényszerült, mert sem az írott forrásokban, sem a szóhasználatban nem talált semmit, amit gestájában hasznosíthatott volna. Mivel a *Gesta Hungarorum* regényes alkotás,³⁶ amely nem elégedett meg rövid eseménymenettel, hanem részletező tárgyalásmódot követett, rengeteg epizóddal, ezekhez a szerzőnek szereplőkre volt szüksége, akiket teremtő fantáziája segítségével alkotott meg. Nem csupán a magyarok ellenfeleit keltette életre, hanem a honfoglaló magyar vezérek legtöbbszörét is.³⁷ Mindebből pedig az következik: a magyar történetírás éppen úgy nem építhet a gesta-ra a honfoglalás eseményeinek rekonstruálásában, miként a román vagy a bolgár történetírás nem vonhat le Anonymus tudósításából semmiféle következtetést a románok vagy a bolgárok 9. század végi históriájára nézve.

---

³³ GYÖRFFY GYÖRGY: Az Árpád-kori Magyarország történeti földrajza. I. Bp. 1963. 642. L. még BENKŐ LORÁND: a 9. jegyzetben i. m. 18.

³⁴ GYÖRFFY GYÖRGY: Krónikáink és a magyar őstörténet. Régi kérdések – új válaszok. Bp. 1993. 17–27.

³⁵ VÁCZY PÉTER: A magyar történelem korai századaiból. História Könyvtár. Monográfiák. 5. Bp. 1994. 26.

³⁶ KRISTÓ GYULA: A történeti irodalom Magyarországon a kezdetektől 1241-ig. Irodalomtörténeti füzetek. 135. Bp. 1994. 23–43.

³⁷ KRISTÓ GYULA: Előd. A magyar őstörténet- és krónikakutatás egy fejezete. In: Székfoglalók. 1995–1998. III. Bp. 2000.

GYULA KRISTÓ

Anonymus on the 9th Century Bulgarian Princes of the Carpathian Basin

While Romanian historiography has almost expropriated and used the work of the Hungarian Anonymus written around 1210 as a quasi 'national' source concerning the ethnic conditions in the Carpathian Basin at the end of the 9th century, Bulgarian historiography has just discovered Anonymus recently, and on the basis of his information it supposes the presence of Slav and Bulgarian population on large territories of the Carpathian Basin before 895 (the Hungarian conquest) under the power of princes Salanus, Glad and Menumorout, who had been the subjects of the Bulgarian ruler, and therefore they had been appointed by him. This study refutes this contention. It generally gives judgement against Romanian and Bulgarian scholars for not taking into consideration the work of Anonymus as a whole, and ignoring the results of Hungarian scholars concerning the credibility of Anonymus, but without methodical examination they accept certain contentions of Anonymus, which are favourable for their hypothesis, taking them out of the context of the Gesta. Both general considerations and specific ascertainments suggest that the Bulgarian princes mentioned by Anonymus at the end of the 9th century, among whom Glad and Menumorout are also expropriated by the Romanians, are not real historical figures, but are the products of the imagination of the gesta writer. The name of prince Salanus has evolved from the first part of the toponym 'Szalánkemén' (now Slankamen in Yugoslavia), which is mentioned in the gesta as 'Zoloncaman', and is provided with a Latin -us ending. Prince Glad is resurrected by Anonymus from the medieval toponym 'Galad' (now Ghilad in Romania). In the second part of the name of prince Menumorout (-morout) the ethnic name 'Moravian' can be found, in Bihar county two medieval settlements had this name, the first part (Menu-) corresponds with the Hungarian word 'mén' meaning male horse, stallion, and refers to the manliness of the bearer. Anonymus himself mentioned that Menumorout had several concubines. The study finally concludes to the fact that Romanian and Bulgarian historiography cannot establish any reliable contentions on the 9th century history of the Romanians and Bulgarians on the basis of the information provided by Anonymus.